

Dokumentum

Harsányi Lajos sajtópere

A Győrben megjelenő Műhely folyóirat 1981. 4. számában Rónay László irodalomtörténész „Földindulás van, édes feleim, A katolikus líra a két világháború között” címmel tanulmányt közöl, elemzi az időszak katolikus költőinek munkásságát, közöttük *Harsányi Lajos* (1883–1955) papköltő, győri kanonok költészetét is.

Ezzel kapcsolatban érdemes emlékeztetni Harsányi Lajos példamutató magatartására és haladó szellemű prózai írásaira is.

A Dunántúli Hírlap 1933. december 17-i számában az általa szerkesztett Őrszem rovatban közölt egyik bátor cikke miatt osztályellenes izgatás címén 1934. március 10-én egyheti fogházra ítélte a győri törvényszék.

A Győri Hírlap 1934. március 1-i számában az ítéletről a következőképpen számolt be olvasóinak:

„Egy országos hírű költőt osztály elleni izgatás címén egyheti fogházra ítélte a győri törvényszék. A cikkíró szerencsétlen módon csoportosította állításait – mondja az ügyész.”

Győr, 1934. március 10.

„Nem mindennapi sajtópört tárgyalta ma a győri törvényszék. A pör vádlottja Harsányi Lajos rábapatonai plébános, kormányfőtanácsos, az országos hírű, kiváló papköltő volt, aki ma a győri törvényszék Schannen-tanácsa elé került, mert az ügyészség osztály elleni izgatás büntetvének vádját emelte ellene a Dunántúli Hírlap múlt év december 17-i számában megjelent egyik cikke miatt. A kir. ügyészség ugyanis úgy találta, hogy a cikkben foglalt kitételek alkalmasak arra, hogy a falusi lakosságot a tisztviselői osztály ellen gyűlöletre izgassák.

A mai tárgyaláson mindenekelőtt fölolvasták a vádiratot és az inkriminált cikket: »Mindenkivel szemben, akár Gömbös Gyulának, akár Schandl Károlynak hívják, meg kell mondani, hogy igenis nagy ellentét van a falu és a város közt, s ezt nem egyének szítják, hanem a tények.

Ma a falu irtózatosan szegény s ott egy 100 pengős bankó most elérhetetlen álmok birodalmába tartozik. Viszont a város fenntartotta a régi vámjait és illetteiket a faluról bekerült árukkal szemben s egy bevitt sertésnek majdnem 1/4 árát kell ilyen illetekre leadni. Ez böszíti a falusi lakosságot, és hiába van minden tiltakozás, a kormány nem lép közbe.

Aztán az is igaz, hogy hiába akarta a képviselőház a napokban letagadni, hogy a falusi lakosság sokallja a tisztviselői fizetéseket, mert a természetbeni járandóságokat leszámítva, mikor egy kisebb tisztviselő is havi 200 P-t, a nagy tisztviselő 4–600 P-t kap, ez a falusi lakoságnak soknak tűnik fel és az árakat tekintve sok is. Persze nem sok, ha a luxusigényeket vesszük. De hát tessék lemondani most egy időre a luxusigényekről. Ha a kisebb tisztviselők fizetése nem is, de a nagyobbaké igenis bántja a falusi lakosságot. Nem irigységből, hanem azért, mert a hárompengős roszból a falusi ember nem tudja az egyre több adót megfizetni, amiből a nagy fizetést az állam havonta kiutalja. – Az én megnyűzött bőröm ára – panaszolja az elkeseredett falusi ember.»

(...) majd Harsányi Lajos elmondja, hogy őhozzá, aki irodalommal is foglalkozik, tagja a Tudományos Akadémiának, a Petőfi Társaságnak, és irodalmi működéséért nevezték ki kormányfőtanácsosnak, azonkívül tagja a vármegye törvényhatósági bizottságának, valamint a közigazgatási bizottságnak, számosan jönnek falusi emberek, hogy bajaikat, gondjaikat, sérelmeiket tegyék szóvá. – Igy született meg az inkriminált cikk is abban az időben, amikor a Parlamentben Schandl Károly országgyűlési képviselő azt a kijelentést tette, hogy nincsen ellentét a falu és a város között. Ezzel szemben a cikkben foglaltakat a falusi lakosság sürgetésére és mint falusi

ember véleményét állította oda. Közérdeknek vélt szolgálni, nem használt túlzó vagy izgató kifejezéseket. Meggyőződése szerint a cikk nem izgatott, ellenkezőleg – amint ez is volt a célja –, a falusi lakosság körében megnyugvást keltett, annak jó hatását maga is észlelte, mert azok az emberek, akik ott elolvasták, megnyugodtak abban, hogy most már bajaik orvoslására csak történni valami. A tisztviselői osztályt bántani, sérteni nem akarta, kéri a fölmentését.

Nagy István dr. kir. ügyész tartotta meg ezután vádbeszédét, melyben utalt arra, hogy a védekezés, amilyen szép volt, olyan fölösleges volt, mert itt nem az ellen kell védekezni, hogy a cikkben valót írt-e vagy sem. Arról van szó, hogy állításait olyan *szerecsélen módon csoportosította*, hogy azok a kétségkívül rossz gazdasági viszonyok között élő falusi lakosságot a most nálánál jobb viszonyok között lévő tisztviselői társadalom elleni gyűlöletre izgatják. Nem vonja kétségbe Harsányi jó szándékait és nemes intencióit, a törvényt azonban mindenesetre megsértette, ezért a bűnösséget meg kell állapítani.

(...) Nagy István kir. ügyész reflektálva a védő jogi fejtegetésére, rámutatott arra, hogy nem lehet hivatkozni arra, valamely sajtóorgánumot kik olvasnak legnagyobbbrészt, mert a sajtó a legnagyobb nyilvánosságának számít.

A törvényszék ezután meghozta ítéletét, amelyben bűnösnek mondta ki Harsányi Lajost mint szerzőt, az enyhítő szakasz alkalmazásával vétségge minősülő izgatás vétségében, ezért őt az enyhítő szakasz alkalmazásával egyheti fogházra ítélte. Az indoklás szerint a törvényszék tárgyilagosan megvizsgálva a cikket, úgy találta, hogy az abban foglaltak igenis alkalmasak arra, hogy a kevésbé művelt falusi földmives népet gyűlöletre izgassák a tisztviselői osztály ellen, ezért a bűnösséget meg kellett állapítani. (...)"

Az ítéletet mind a tábla, mind a kúria jóváhagyta. Jellemző az ügy folytatása is. (Lásd Rónay György előszavát Harsányi Lajos *Toronyzene* című kötetében. Ecclesia, 1969.)

Az ítéletet meghozták, az viszont mégis kényelmetlen lett volna, ha egy országosan ismert papköltőt börtönbe zárnak. Úgy kellett tehát megoldani a kínossá vált ügyet, hogy az ítélet elvileg érvényes maradjon, gyakorlatilag mégse kerüljön kivitelre, az elítéltet pedig bírják jobb belátásra, azaz hallgatásra a jövőben. Hóman Bálint kultuszminiszter levelet intézett ez ügyben Breyer püspökhöz. Arról értesítette, hogy kegyelmi úton törölnetni akarja az egyheti fogházbüntetést. Már meg is egyezett az igazságügyminiszterrel, hogy tegyen előterjesztést az államfőhöz. Hóman arra kérte a püspököt, tudassa Harsányival az örvendetes tény, és egyúttal figyelmeztesse, hogy a jövőben óvatosabb legyen szavai megválogatásában, amikor társadalmi kérdésekkel foglalkozik írásaiban.

Harsányi Lajos azonban, bármilyen szelíd és udvarias ember volt, föllázadt ez ellen a megoldási kísérlet ellen; kijelentette, hogy ilyen áron nem fogadja el a kormányzói kegyelmet. Erre nagy ijedelem támadt, kivált azért, mert a két szóban forgó miniszter megbántódnék a visszautasítás miatt. Mivel Harsányi továbbra is ellenkezett, Breyer püspök magához kérte Grösz József segédpüspököt, és azt tanácsolta neki, beszélje rá Harsányit a kegyelem elfogadására. Grösz azonban azt válaszolta, a költő helyében ő sem venné igénybe a kedvezményt. (...) A Hóman miniszter levelére irandó választ Harsányi fogalmazta meg. Breyer nevében megírta, hogy a büntetés törlését köszönettel elfogadja, de arra nem vállalkozik, hogy Harsányit figyelmeztesse óvatosabb és helyesebb magatartásra. Ő, a püspök csak helyeselni tudja, ha papjai a szegény néposztály érdekében fölemelik szavukat és az evangélium szellemében pártjukra állanak.

A költő jellemzésére érdemes még megemlíteni, hogy Féja Géza: A nagy vállalkozások kora, a magyar irodalom története 1867-től napjainkig című kötetében (Magyar Élet Bp., 1943) őt az Ady és rokonai fejezetében tárgyalja (182–187. l.), s megjegyzi: „Harsányi Lajos a legkülönb katolikus költő s egyetlen, akiben a katolicizmus magyar mélységekkel találkozott. Harsányi Lajos földünk sajátos növénye és Ady rokonságának tagja: fölötte érdekes, hogy ez a katolikus költő mennyire párhuzamosan haladt Adyval és nemzedékének legjobbjával. (...)"

Harsányi sorsába belejátszott a későbbi faluvizsgálók végzete, 1920 után ő kapott elsőnek a magyar irodalomban izgatási pert és ítéletet. Láta a társadalmi sorsot, megérezte a magyar táj sajátos esztétikáját s mi több, mítoszát is.

Közlő: Csiszér Alajos